

3. Обследование школьных помещений, учет учебников, принадлежностей и школьного инвентаря за 1922 год. - НАРБ, ф. 42, оп. 1, д. 671, т.1
4. Отчет о церковно-приходских школах и школах грамоты за 1890-1891 уч. г. - Мн., 1984. – с. 200.
5. Памяць: Гіст.-дакум. хроніка Мінскага р-на. – Мн.: БелЭн, 1998. – 640 с.
6. <http://www.ortho-rus.ru/>

Браслаўшчына ў складзе Польскай дзяржавы ў 1922 – 1925 гг.

Бачкоўскі В.А., 2 курс, гістарычны факультэт, БДПУ;
наук. кір. – кандыдат гістарычных навук, дацэнт А.Ф. Вялікі, БДПУ

Браслаўшчына – самая багатая на азёры мясцовасць рэспублікі, размешчана на паўночным захадзе Віцебскай вобласці на стыку Дзяржаўнай граніцы Рэспублікі Беларусь з Літвой і Латвіяй. Насельніцтва складае звыш 31 тыс. чалавек. На тэрыторыі Браслаўшчыны здаўна ў міры і згодзе пражывалі і пражываюць людзі розных нацыянальнасцей (палыя, рускія, украінцы, татары, літвыцы, цыганы) і канфесій.

Разгледзім гэтую мясцовасць дакладней ў складзе Польшчы ў 1922 – 1925 гг.

Паводле Рыжскага дагавору 1921 г. Заходняя Беларусь называлася тэрыторыя Віленскага, Новаградскага, Палесскага, часткі Беластоцкага ваяводстваў у складзе Польшчы. Гэтыя землі з'яўляліся этнічна беларускімі, аднак польскія ўлады тэрмін “Заходняя Беларусь” не прызнавалі, ужываючы назву “kresy wschodnie” (“крэсы усходне”) – усходнія ўкраіны. У эканамічных адносінах гэта была тэрыторыя пераважна сельскагаспадарчая, са слаба развітай прамысловасцю. Эканамічныя крызісы і звязаныя з імі негатыўныя з'явы, такія як беспрацоўе, зніжэнне жыццёвага ўзроўню насельніцтва, збядненне гаспадарак, праяўляліся тут значна вастрэй.

Браслаўшчына ў гэты час была аддаленай правінцыяльнай ускраінай польскай дзяржавы. Жыццё яе ясковага і месцачкавага насельніцтва – сялян, рамеснікаў, гандляроў, інтэлігенцыі – было на першы погляд спайконым і размераным, напоўненым штодзённымі клопатамі і турботамі. Аднак і тут яно не заставалася ў баку ад тых грамадска-палітычных працэсаў, якія адбываліся ў Заходняй Беларусі. Негатыўныя правыя крызісы, дзейнасць нацыянальна-вызваленчага руху праявіліся і на Браслаўшчыне ў той ці іншай ступені.

Браслаўскі павет ахапліваў большую тэрыторыю, чым сучасны адміністрацыйны раён [1, с. 249-259]. У яго склад уваходзілі гміны: Богінская, Браслаўская, Відзаўская, Ёдская, Леанпольская, Мёрская, Новапагоцкая, Опсаўская, Слабодская і іншыя. На гэтай тэрыторыі пражывала звыш ста тысяч чалавек. Буйнейшымі населенымі пунктамі былі:

1. Друя – 3 375 жыхароў; 2. Браслаў – 3 099 жыхароў; 3. Відзы – 2 326 жыхароў; 4. Мёры – 730 жыхароў.

Як і да Кастрычніцкай рэвалюцыі Браслаўшчына ў 1920-я гг. заставалася сельскагаспадарчым краем.

Пасля вайны даволі хутка аднавілі працу дробныя прадпрыемствы, звязаныя з вытворчасцю будматэрыялаў і перапрацоўкай сельгаспрадукцыі. На канец 1923 г. ў павеце дзейнічалі тры цагельні, мылаварня, дзве маслабойні, два бровары і іншыя дробныя прадпрыемствы. Пазней іх колькасць павялічалася, але не нашмат. У Браславе была пабудавана механічная пякарня, пачаў сваю дзейнасць рыбны заводзік.

Значную ролю ў вытворчасці адыгрывалі рамеснікі. У 1923 годзе у шасці гмінах павета працавалі 272 рамеснікі. Найбольш было кавалёў.

За межы павета вывозіліся драўніна, рыба, некаторыя іншыя віды прадукцыі.

У гандлі асноўнае месца займалі дробныя прыватныя крамы і лаўкі, якія канцэнтраваліся ў мястэчках. У Браславе ў разглядаемы перыяд налічваліся 103 крамы і лаўкі. Гандлёвым цэнтрам мястэчка з'яўлялася вуліца імя Юзафа Пілсудскага (старажытная Вялікая), дзе размяшчаліся 69 гандлёвых устаноў.

Значнае месца ў тагачаснай сістэме гандлю займалі кірмашы [2, с. 18]. Месцамі іх правядзення былі буйнейшыя мястэчкі – Друя, Браслаў, Відзы і іншыя.

Кірмашы, асабліва святочныя (напрыклад, на свята Трох Каралёў / польск. Trzech Króli), былі не толькі месцам куплі-продажу тавараў, яны становіліся сваяеасаблівымі грамадска-культурнымі цэнтрамі, дзе адбываліся дзелавыя і асабістыя сустрэчы, абмяркоўваліся навіны, распраўсюджваліся ўлёткі, выступалі музыкі і артысты.

Значны ўплыў на эканамічнае развіццё рэгіёна аказвала аддалённасць ад буйных прамысловых цэнтраў і слабая развітасць камунікацый. Напачатку меліся толькі дарогі мясцовага значэння з грунтавым пакрыццём. У 1924 – 1925 гг. была праведзена рэканструкцыя ваеннай вузкакалейнай чыгункі, якая злучыла Друю, Браслаў, Опсу, Дрысвяты з чыгуначнай станцыяй Дукшты.

Вялікі надзеі на паскарэнне эканамічнага развіцця Браслаўшчыны звязвалі з планами будаўніцтва рачнога порта ў Друі. Порт дазволіў бы звязаць павет з шэрагам балтыйскіх гарадоў. Праект шырока абмяркоўваўся ў дзелавых, палітычных і грамадскіх колах тагачаснай Польшчы, але так і не быў рэалізаваны.

Прыродныя асаблівасці Браслаўшчыны як азёрнага краю дазвалялі ёй стаць адным з турысцкіх рэгіёнаў краіны. Браслаў стаў набываць рысы курортнага гарадка. У Браславе і навакольных мясцінах летам дзейнічалі лагеры адпачынку для студэнтаў і вучняў, спартсменаў з Варшавы, Вільні і іншых гарадоў.

У 1924 г. у Браславе пачынаецца будова гмахаў у закапанска-стылю (польск. Styl zakopiański) [3, с. 22-23]. Найбольш знаная і захаваная пабудова – “Dom sportowy” (Спартыўны дом). Тут адбываліся канцэрты, імпрэзы, спартыўныя спаборніцтва. Побач знаходзіўся дом старога мястэчка.

Сулярчлівым было становішча ў сельскай гаспадарцы. На большай частцы тэрыторыі павета землі па ўрадлівасці адносіліся да бедных. Зямлі не хапала, разам з тым вялізарныя абшары належылі буйным землеўладальнікам, такім як Ганы, Плятэры, Святаполк-Мірскія. Палепшыць сітуацыю ў сельскай гаспадарцы павінна была зямельная рэформа польскай уладаў. Адзін з яе накірункаў – рассяленне сялян на хутары. Хутарызацыя ў цэлым спрыяла ўмацаванню эканомік сельскіх гаспадарак.

З прычыны малазямельнасці значнай часткі сялян, беднасці глебы, адсутнасці прамысловасці шмат жыхароў павета вязаліся ў пошуках працы ў суседнія гарады і рэгіёны, у замежныя краіны, такія як Латвія, Бельгія, Францыя, ЗША, Канада, Аргенціна і іншыя.

Беларускі нацыянальны рух дзейнічаў у надзвычай складаных умовах. Тым не менш, ён здолеў аказаць значны ўплыў на свядомасць беларускага насельніцтва. На Браслаўшчыне дзейнічалі прадстаўнікі такіх палітычных арганізацый, як Беларуская хрысціянская дэмакратыя (БХД), Беларускі сялянскі саюз (БСС), Беларуская сялянска-рабочая Грамада (БСРГ), кампартыя Заходняй Беларусі (КПЗБ), камсамол Заходняй Беларусі (КСМЗБ). У найбольш неспрыяльных умовах дзейнічалі КПЗБ і КСМЗБ.

У разглядаемы перыяд на Браслаўшчыне дзейнічалі беларускія культурна-асветніцкія арганізацыі, у тым ліку Таварыства беларускай школы (ТБШ). Велізарны ўплыў на захаванне нацыянальнай свядомасці беларускага насельніцтва аказвалі каталіцкія святары, якія карысталіся ў касцёлах беларускай мовай.

Такім чынам, з цягам часу, нягледзячы на развіццё некаторых бакоў гаспадаркі павету, на Браслаўшчыне пачынае нарастаць эканамічны, зямельны крызіс, які пазней прывядзе да з’яўлення і развіцця антыпольскіх настрояў.

Літаратура

1. Памяць: Гіст. дакум. хроніка Браслаўскага раёна. – Мн.: “Паліграффармленне”. 1998. – 709 с.: іл.
2. Пантелейко, А. А. Браславские зори / А. А. Пантелейко, П. А. Гишкелюк, Н. А. Пучинская, К. М. Петушко. – Минск: «Беларусь», 2010. – 160 с.: ил.
3. Базаревич, А. Справочник-путеводитель по Браславскому району / Анна Базаревич, Галина Короткова, Александр Пантелейко; Брасл. район. исполн. ком. – Минск: Медисонт, 2011. – 76 с.

Жыццё Гродна і Гродзенскай губерні на старонках газеты “Наша Ніва” пачатку XX ст.

Баярчук Т.І., 3 курс, факультэт гісторыі, камунікацыі і турызму, ГРДУ;
наук. кір. – кандыдат філалагічных навук, дацэнт І.А. Герасімчык, ГРДУ

Газета “Наша Ніва” – гісторыка-культурны феномен пачатку XX стагоддзя – дазваляе вывучаць і асэнсоўваць цэлую эпоху ў жыцці Беларусі. Перыядычнае выданне да гэтага часу выступае ў якасці крыніцы краязнаўчых ведаў, запатрабаванае пры вывучэнні беларускай гісторыі, мовы і культуры. Аналіз газетных матэрыялаў пра жыццё пэўнага рэгіёну, у тым ліку і Гродзеншчыны, дае магчымасць зразумець, якія пытанні былі актуальнымі для тагачаснага грамадства, наколькі заўважнай і ўплывовай была прысутнасць краю ў інфармацыйнай прасторы краіны, якое месца ён займаў у яе грамадскім, палітычным і культурным жыцці, а значыць, дапоўніць гістарычную карціну існавання Беларусі ў пачатку XX стагоддзя.

Гродзеншчына на пачатку XX стагоддзя ўключала ў сябе Брэсцкі, Ваўкавыскі, Гродзенскі, Кобрынскі, Пружанскі, Слонімска-Беластоцкі, Бельскі, Саколкаўскі паветы, у 1906 годзе ў Гродне жыло больш за 43 тысячы чалавек, у Гродзенскай губерні – каля 1700 тысяч чалавек (за выключэннем войск), з іх 1171 тысяча – сяляне [1]. У 1915 годзе насельніцтва Гродна складае каля 63 тысяч чалавек, а колькасць жыхароў губерні – 2094 тысячы [2, с. 35–36]. У Гродзенскай губерні адбываліся палітычныя працэсы, што былі характэрнымі для амаль што ўсёй Беларусі канца XIX – пачатку XX стагоддзя: стварэнне рэвалюцыйнай гурткі, праводзяцца выбары ў Дзяржаўную думу [3], арганізацыя стачкі і дэманстрацыі, актывізацыя сялянскага руху, развіццё культурна-асветнага дзейнасць. Аднак актыўнае нарастанне грамадска-палітычнага руху перарываецца Першай сусветнай вайной: у жніўні-верасні 1915 г. тэрыторыя воласці была акупавана кайзераўскімі войскамі, а большасць губернскіх установаў эвакуавана ў глыб Расійскай імперыі.

Аналіз тэкстаў газеты “Наша Ніва” за перыяд з 1906–1908 і 1914–1915 гг., якія ўтрымліваюць у сабе інфармацыю пра Гродна і Гродзенскую губерню (109 кантэкстаў), дазваляе вылучыць некалькі асаблівасцей ў прэзентаванні на старонках выдання жыцця гродзенскага рэгіёну.